

אוסלו והאיחוד האירופי: לכידת ישראל במשחק על סכום אפס

כריסטופר ברדר

הקומוניסטים, ומשום כך נחשבה לבעלת-ברית אסטרטגית חשובה לארצות-הברית ולנאטו, ובמידה מסוימת – גם לדמוקרטיה האירופיות, אי-אפשר היה ליישם את התכניות של האירופים ושל האמריקנים לגבי האזור בקלות יתרה, בעוד שישראל סירבה להשתתף בוועידה בינלאומית כקרוב. הדיפלומטיה הבינלאומית סביב המלחמות השונות הוכיחה שיש להציב תמיד גבול מסוים מול הנטיות המסוכנות של מדינות אחרות לפייס את הערבים, וגם לסגת ממחויבויות כלפי ישראל (כמו צרפת, אחרי מלחמת ששת הימים) או אפילו לבטל אותן כליל (משרד-החוץ האמריקני).

אחרי מלחמת יום כיפור אמרה גולדה מאיר לממשלת ישראל שיש להכיר בעובדה שהסכמה לדרישות האמריקנים היא כניעה, פשוטה כמשמעה, ואין ברה אלא להשלים עמה, כמות שהיא.⁴

"לעתים התפתינו כולנו לוותר נוכח לחצים מסוימים ולקבל הצעות שהיו עשויות להבטיח לנו קצת שקט לחדשים אחדים, או אולי אפילו לשנים אחדות, אבל כל זה יכול היה רק להעמיד אותנו, בסופו של דבר, בפני סכנות גדולות יותר. העולם אינו מגלה רגישות לסבלן של אומות קטנות. אבל גם האומות הנאורות ביותר אינן נוטות לעסוק כיום בבעיות של צדק ביחסים בינלאומיים. בתקופה שבה אומות גדולות מסוגלות להיכנע לסחיטה, והחלטות מתקבלות על בסיס הפוליטיקה של המעצמות הגדולות, אי-אפשר לצפות שנקבל תמיד את עצתן, ולכן צריכים להיות לנו היכולת והאומץ להמשיך ולראות דברים כפי שהם באמת, ולפעול בהתאם לאינסטינקטים הבסיסיים ביותר שלנו בנוגע לשמירה על קיומנו."⁵

הסכמי אוסלו לא הושגו בחלל ריק: הם היו בעצם המשך למשא-ומתן שניהלה מפלגת העבודה עם יאסר ערפאת תוך הפרת דיני ישראל, זמן רב לפני שנפתח מה שמכונה "הערוץ האחורי" של השיחות שהחלו במרדכי.¹ מערכת-היחסים שהיתה בנויה על מסירת שטחים על-ידי ישראל, והגדרה עצמית ל"פלשתיננים" התנהלה זה מכבר בין מפלגת העבודה לאש"ף. למה שהתרחש אפוא ב"הצהרת העקרונות" ובהסכמים שנחתמו אחריה היתה כבר היסטוריה קודמת בתוך ישראל, אבל גם מחוץ לה. "התהליך" שהחל להתפתח, שהיה לא פחות מאשר כריתת ברית עם המוות, מייצג הגשמת סדרה של שאיפות המתועדות בארצות-הברית ובאירופה.² הן כבר לא התנהלו "בשלט-רחוק", אלא הפכו לחלק מהמדיניות של ישראל, ובתוצאות חמורות בפוטנציה.

"[גם] במזרח התיכון אימץ תהליך השלום רעיונות שהועלו תחילה על-ידי אירופה, לראשונה בהצהרת ונציה מ-1980, וגם הפעם תהיה זו אירופה שתושיט את מרב הסיוע שיאפשר צורה חדשה של דו-קיום בין הערבים לישראלים. אבל כאשר מדובר בהחלטות פוליטיות, הסמכויות שנוטלת לעצמה אירופה אינן עולות בקנה אחד עם הנטל שהיא מקבלת על עצמה."³

כל עוד נתפסה ישראל כגורם חשוב במלחמה הקרה, כמעוז הניצב מול מדינות האזור הנתמכות בידי

ההיסטוריון **כריסטופר ברדר** (Barden) הוא חבר המועצה הבינלאומית של "מרכז פרימן למחקרים אסטרטגיים" ביוסטון, טקסס, ופרסם גם בחוברות קודמות של **נתיב**. מאמר זה הוא בסיס למחקר העומד לראות אור בהוצאת מרכז אריאל.

מאז שהדברים הללו נכתבו, אומצה התכנית לקראת העתיד שגיבשו "תשע" האירופיות בוונציה, ביוני 1980, כמדיניות ישראלית. שיחות התנהלו בלונדון. תחילתה הרשמית של נפילת ישראל במלכודת היתה במדריד. השם שניתן להגשמת שאיפותיה של אירופה לגימודה האסטרטגי של ישראל, מוטעה ככל שיהיה, הוא "אוסלו". האיחוד האירופי (כביכול) היה ונשאר התורם הגדול ביותר לאוצרו של ערפאת,⁶ וזה חרף הידיעה הברורה ששחיתות, מרמה ומעילות,⁷ על-ידי ועל-ידי חבר מרעיו, פירושן בזבוז כספי התורמים.⁷ חשוב לציין כי

"הצהרת ונציה סימלה נקודת שפל ביחסיה של ישראל עם הקהילה האירופית, וממנה לא התאוששה כליל מעולם". מאז הצהרה בוונציה ביוני 1980, וועידת מדריד בנובמבר 1991, התנגדה ישראל בתקיפות לכל ניסיון של האירופים למלא תפקיד משמעותי בתהליך השלום. בינואר 1989 אמר שמיר ללורד פלאס, יו"ר הפרלמנט האירופי, כי בגלל הנטייה של הקהילה לטובת הפלשתינים קשה יהיה לראות את האירופים כשותפים בתהליך הפוליטי במזרח התיכון. ישראלים מכל קצות הקשת הפוליטית היו מאוחדים בביקורתם על גישתה של אירופה לסכסוך, והם ראו בה כמי שמייצגת רק את העמדה הערבית. בייחוד רגזו הישראלים על סדרה של הצהרות והודעות שפרסמה הקהילה האירופית אחרי פלישת ישראל ללבנון ביוני 1982, והתחלת האינתיפאדה בסוף 1987, שמתחו ביקורת קשה על מדיניותה של ישראל, והיו גלויות יותר בתמיכתן באש"ף כנציג היחיד של העם הפלשתיני ובזכותם של הפלשתינים להגדרה עצמית. אין תמה שמדינות ערב שאבו סיפוק רב מהעמדה שנקטו מדינות אירופה, וראו בה משקל שכנגד חשוב לתמיכה האמריקנית, הגורפת כמעט, בישראל. משום כך היו מדינות ערב להוטות להעניק לקהילה האירופית תפקיד נרחב יותר בכל מאמץ ליישב את הסכסוך הערבי-ישראלי.⁸

דברים אלה מפנים את תשומת-הלב לתמיכה הגלויה שניתנה לעינינו של הערבים ומתארים את דחייתם של האירופים לפני הכניעה האחרונה "באוסלו". נטען כאילו יצחק שמיר היה חייב להשתתף בוועידת מדריד.⁹ האירופים יכלו אמנם להצהיר הצהרות, אבל לא היו בידם האמצעים ליישם אותן, לפחות לא עד סוף שנות השמונים.¹⁰ חיזוק מעמדה של אירופה לאחר מכן ליווה מגמות שונות אשר הופכות את אימוצן של התכניות האירופיות באוסלו לתהליך מאיים עוד יותר בפוטנציה. שינויי המינוח, שלפיהם הפך "השוק המשותף" ל"קהילה הכלכלית האירופית", ל"קהילה האירופית" ואחר כך ל"איחוד האירופי", משקפים קשת הולכת ומתרחבת של שאיפות פוליטיות, וכן את הקמתו של גוש כלכלי המשתרע על שטח עצום, שכונן את "האיחוד הכלכלי והמוניטרי" (EMU) ואת מטבע היורו.¹¹ יש טוענים שהתפתחויות אלה הן למעשה תכניותיו של היטלר לגבי אירופה, משנת 1942, שקראו למינוי שר-חוץ משותף ולהנהגת מדיניות חוץ וביטחון משותפת.¹²

"אירופה צריכה להצטייד באמצעים שיאפשרו לה לתפקד בזירה הבינלאומית לא רק כאוסף של מדינות ריבוניות, כדי שלא תיאלץ להעמיד פנים שהיא שולטת במשהו... איטליה דוגלת במינוי שר-חוץ אירופי שיוכל לקבל החלטות, ברוב דעות, גם בסוגיות של מדיניות חוץ, לצל משאבים השייכים לאיחוד האירופי, ולא רק למדינות החברות, כשלעצמן; שתעמוד לרשותה זרוע צבאית – איחוד מערב אירופה" (WEU), שתתמוג באיחוד האירופי... רק מערך ביטחוני אירופי שישלים את המערך האטלנטי, ולא יהיה חלופה לו, יעניק לאירופה סולידריות ובה בעת יגדיר את זהותה המובהקת. מהלך כזה יאפשר לאירופה לנקוט צעדים של ממש כלפי ממשלות המתנדדות לעתים קרובות בין מלחמה לשלום, ולהציע סיכויי שיקום, חומרי ומוסרי, בהסתמך על עצמת האיחוד וגם על ניסיונו הממושך כשליח השלום והיציבות".¹³

שאיפותיה של אירופה לגבש דיפלומטיה בינלאומית ומדיניות חוץ משותפת משמעה כי "תהליך השלום" הוא אכן אמצעי שימושי: "[לתפקידו של האיחוד האירופי בטיפול בסכסוך הערבי-ישראלי] ימחיש גם את הפוטנציאל, ויהווה צעד קטן אך חשוב בגיבושה של מדיניות חוץ וביטחון משותפת (CSFP) לאיחוד האירופי".¹⁴ האיחוד האירופי יודע שיש לו יחסים כלכליים עם ישראל, ושהיא מייחסת להם חשיבות רבה. האיחוד גם מבהיר, פעם אחר פעם, את העקרונות שעל-פיהם הוא פועל באזור, שאין כמעט הבדל בינם לבין עקרונותיהם של הערבים. שורשיהם של עקרונות אלה טמונים עוד בהצהרת ונציה. יצחק שמיר ידע שהאירופים מטפחים שאיפות להגיע למעמד של חסות משותפת במדריד, בדומה לארצות-הברית ולרוסיה, וידע על העמדה האירופית הפרו-ערבית.¹⁵ התוצאה שלה התכוונו, להקים מדינה פלשתינית, בלטה לעין כבר בוונציה, אם כי אחר כך הסו אותה בלשון דיפלומטית. הגדרה עצמית משמעה האפשרות להחליט עבור עצמך.¹⁶ מרכיב זה קיבל משנה תוקף בסעיף 6 של ההצהרה, שקבע כי הבעיה הפלשתינית (כך נקראה אז) "הינה רק בעיה של פליטים". ועוד נאמר בה: "העם הפלשתיני, המודע לקיומו כעם, חייב להגיע למצב – בתהליך מתאים שיוגדר במסגרת של הסדר שלום מקיף – שבו יוכל להפעיל את זכותו להגדרה עצמית". סעיף 4 עסק ב"זכויות הלגיטימיות של העם הפלשתיני" בהקשר של צדק לכול. סעיף 7 הדגיש – תוך התעלמות ממעשי הרצח והאכזריות הנתעבים העולים מעם שמו של הארגון – כי אש"ף "יצטרך להיות מעורב במשא-ומתן". אירופה עצמה את עיניה גם למראה מעשי הזוועה הנעשים בלבנון ולאיימונים של אש"ף בטכניקות של טרור המתקיימים בה, שלבשו כבר ממדים בינלאומיים. לחברת הספנות של אש"ף, צומז, היו הסכמים עסקיים עם משרדי אש"ף בכל רחבי אירופה, אבל הממשלות ושירותי המודיעין שלהן העלימו עין.¹⁷ לפני גירושו מלבנון, ב-1982, הרוויח אש"ף מסחר בסמים פי שלושה בערך ממה שקיבל כתמיכה מממשלות ערביות, ושישה חודשים אחרי גירושו העיר צאלח דבאח, הממונה על הכספים בארגון, כי "...כל עתיד פעולתו של אש"ף לשחרור עלול להיות תלוי ביצוא כמויות גדולות יותר של סמים לכל רחבי העולם".¹⁸ (עד כאן על

מדיניות חוץ "מוסרית" ועל הנימה המוסרית המתנשאת של ארצות-הברית ושל אירופה במגעיחן עם ישראל!) מסעיף 8 של ההצהרה עולה כי כבר אז הוקדשה תשומת-לב לסוגיית ירושלים. הנימה העולה מהסעיף מכוננת במפורש נגד עמדתה של ישראל:

"היתשע' מכירות בחשיבות המיוחדת שתופסת שאלת ירושלים בעיני כל הצדדים המעורבים. היתשע' מדגישות שהן לא יקבלו כל יזמה חד-צדדית שנועדה לשנות את מעמדה של ירושלים, ושכל הסכם בקשר למעמדה של העיר יבטיח חופש גישה לכל למקומות הקדושים".

העובדה נשארת בעינה: לא תהיה הכרה בירושלים כבירתה הבלתי-מחולקת של ישראל, מאחר שהדבר יהווה, כמסתבר, שינוי במעמד העיר אחרי מלחמת ששת הימים, ושינוי ביחס לתביעות המוסלמים, שיש להן כנראה תוקף לא פחות מאשר לתביעות היהודים.¹⁹ מסעיפים 8 ו-9, ביחד, עולה שעל ישראל לוותר על חלקי ירושלים שנכבשו במלחמה.

וכך נאמר בסעיף 9:

"היתשע' מדגישות את הצורך שישאר תשים קץ לכיבוש השטחים שהיא מחזיקה בהם מאז 1967, כשם שנהגה ביחס לחלק מסיני. היתשע' משוכנעות שההתנחלויות הישראליות מהוות מכשול חמור לתהליך השלום במזרח התיכון. היתשע' סבורות שההתנחלויות הללו, וכן שינויים באוכלוסייה וברכוש בשטחים הערביים הכבושים, הם מעשים בלתי-חוקיים על-פי המשפט הבינלאומי".

משמעות הדברים האלה כפשוטם והם משקפים את עמדתה של אירופה, שאינה מתייחסת כלל לשאיפות הציוניות, להיסטוריה היהודית ולרקע ההיסטורי הרלוונטי (שעליו יש להעריך סוגיות משפטיות ופוליטיות), וגם לא לנושא העדין והמפורט יותר של המשפט הבינלאומי, כפי שניתח אותו לעומקן פרופ' יוליוס סטון המנוח.²⁰ הדברים שאמר פרופ' סטון על האו"ם ב-1980 הולמים היטב את ההצהרות האירופיות.²¹

אנו עדים כאן לצורה שבה בעלי השררה והכוח לועגים לעקרונות המשפט הבינלאומי, ומוכנים לקרוא תיגר על אמיתות היסטוריות, ומה שחשוב מכול – גם על ההקשר ההיסטורי.²² פרופ' יהושפט הרכבי המנוח הזהיר בקול רם מפני ניסיונות כאלה לאחוז את הטעון בשני קצותיו, בצורה המעוותת את האמת בשם אינטרסים של "הגניות".²³ אבל האירופים אינם מנסים כלל להיות אובייקטיביים ומאוזנים. אין אפשרות לחלוק על מה שהם עצמם אומרים, מפני שהדברים מייצגים את שיטת ביצוע המדיניות, וכן את המטרות שאליהן אירופה חותרת. אין לנו בפני מי לערער. מה שהם אמרו מתורגם ישירות ללחצים דיפלומטיים ולתמרונים. דומה שלא חשוב כלל שבזים לעקרונות, או לצד מי הצדק בעניין. פרופ' לואי רנה ברס הדגיש, למשל, שלפי התיאוריה של המשפט הבינלאומי אין פשע ללא עונש.²⁴ אבל העמדה של האירופים מאפשרת לערבים לצאת פטורים ללא עונש למרות שהם פתחו

במלחמות בהיקף מלא ומנהלים כל הזמן מאבקים ברמת עציונות נמוכה (כך הם קרויים) נגד ישראל. הם אינם נענשים כלל על עמדותיהם, על ההסתה לשנאה, על החרם שהם מטילים ועל מעשי הטרור שלהם, ומעמדם הדיפלומטי אינו נפגע.

דומה שגם אין כלל מודעות לסכנות הנשקפות מצד האיסלאם לישראל ולנוצרים במזרח התיכון, וגם אין הערכה מה הם צרכיה האמיתיים של ישראל להגנה עצמית. הדפוס הכללי של המדיניות האמריקנית והאירופית, המתחנפת לאיסלאם מטעמי תאוות בצע גרידא, נמשך ללא הפרעה.²⁵ אחד המקורבים לנעשה בדאונינג סטריט הפנה את תשומת-הלב להיסטוריה הארוכה של הטינה שרוחש משרד-החוץ הבריטי לישראל, ואת משקלם הפוליטי של המוסלמים בבריטניה בימינו, העולה כבר על זה של היהודים.²⁶ גם הדגש על "ביטחון" שניסתה ממשלת נתניהו להבליט נתקל בתגובה מלגלגת מצד הערבים²⁷ וביחס של ביטול מצד האירופים, כמו שתבע סעיף 10 של הצהרת ונציה:

"בשאיפתן לשים קץ לאלומות, היתשע' סבורות שרק ההסתלקות מהשימוש בכוח, או מהאיום להשתמש בכוח, על-ידי כל הצדדים, עשויה ליצור אווירה של ביטחון באזור, ולהוות מרכיב יסודי להסדר מקיף של הסכסוך במזרח התיכון".

לבד מטבעה השאפתני המוגזם, והבלתי מציאותי קמעא, של הדרישה ל"מקיף", הרעיון שישאר תוכל לבלום את אלימות האיסלאם, ולמעשה – של הפוליטיקה הערבית – ללא שימוש בכוח, או שהטרור ייפסק מבלי שישאר תפעיל כוח, הופך את הסעיף הזה למיותר, למעשה. ההצהרה הכלולה בו שקולה לדרישה לערוך רויזיה יסודית בתרבות הפוליטית הערבית כתנאי מוקדם ל"אווירה של ביטחון". לא יכול להיות שזה מה שהסעיף התכוון לומר! במקום זאת, מצפים מישראל שהיא תגדל – כמו מדינות המערב – באותה מדיניות של פיוס האיסלאם (או נטייה להאמין בתכונותיו התמימות).

כאשר נאמר בסעיף 11 שיש כוונה ליצור קשר עם כל הצדדים הנוגעים בדבר "כדי לברר מה עמדותיהם" בקשר לתוכן ההצהרה, יש בכך נכונות ברורה לדבר עם אש"ף, ארגון שתואר אז בדייקנות על-ידי חבר פרלמנט שמרן בבריטניה, בעל עין בוחנת, בשאלתה שהציג לגבי מרגרט תאצ'ר לאחר שדיווחה לבית-הנבחרים על ועידת הפסגה בוונציה.²⁸ לשאלה אם הנשיא קרטן ביקש ממנה לבקש מעמיתה לסגת "מן המדיניות המצערת, המוטעית, הצניית והבלתי-מוסרית כלפי אש"ף, אשר תוביל בסופו של דבר להענקת הכרה דה-פקטו בארגון..." או לשנות את המדיניות הזאת, השיבה גבי תאצ'ר שלא היתה בקשה כזאת, ושהיא והנשיא קרטן מסכימים בהחלט שצריך לגנות "את הטרור כנשק פוליטי, בכל מקום שבו הוא מתרחש", וזה "בצורה מוחלטת ומלאה".²⁹ לגבי תאצ'ר לא היה ספק אפוא שאש"ף מייצג טרור, ודומה שהיא הבינה כי ניהול דו-שיח עם כל הצדדים פירושו דו-שיח גם עם אש"ף. הרי היא הצהירה קודם לכן שלא דנה כלל עם הנשיא קרטן על שיחות ההמשך עם "הצדדים הנוגעים לסכסוך": האמריקנים ראו בהצהרת ונציה "ניסיון לעזור לתהליך

קמפ־דייוויד, הנמצא עדיין במלוא תנופתו.³⁰ ובכל זאת, סימני ההכרה הללו בטיבו של אשׁיף לא התפרשו כאילו גבי תאציר אינה תומכת בהצהרת ונציה. היא אומרת שהסוגיה העיקרית היתה אם אשׁיף "יהיה קשור" לשיחות, או "ישתתף" בהן, ומאחר שהיא לא הסכימה להשתתפותו, "כל עוד אשׁיף לא מסתייג מהטרור", היא ראתה את ההצהרה הסופית כמסמך המשקף "איזון ראוי".³¹

הצורה שבה הסבירה גבי תאציר את עמדתה של אירופה בספר זיכרונותיה המאוחר יותר מדגישה במפורש את אופייה האנטי־אמריקני המובהק של הצהרת ונציה,³² כדי שהמדיניות הפרו־ערבית האירופית תהווה משקל־שכנגד לעמדתה הפרו־ישראלית – לדעתם של הערבים – של ארצות־הברית. גישה זו היא אולי ציון־דרך לשאיפות הפדרליסטיות של אירופה, וייתכן שהיא מבשרת עצמאות אירופית, והצגת עמדה נבדלת ברורה לעומת העמדה האמריקנית. אירופה המשיכה להשמיע "דרשות חסודות על זכויות האדם, על הגדרה עצמית וקריאות להחזרת 'השטחים הכבושים'", כפי שניסח זאת משה ארנס בצורה קולעת.³³ הצהרת ונציה הניחה אפוא את היסוד להצהרות למדיניות ולשאיפות האירופיות שהסתמנו כעבור זמן בקשר למזרח התיכון. מתוך כל אלה צמחה שורה של גיוניים למדיניות של ישראל. אבל רק לאחר שהסוס הטרויאני הזה, שהוצב מחוץ לחומות, הצליח לחזור פנימה, עלול היה טבעו המסוכן האמיתי לחולל נזק רציני, אבל אז כבר היו רבים שלא השכילו לעמוד על האיום.

לא זו בלבד שאירופה הציבה את עצמה כעין יריבה להשפעה האמריקנית, אלא שהיא גם התייצבה כתוספת למדיניותה של ארצות־הברית ותומכת שלה. היא התכוונה להרחיב את השפעתה ולהקים מנגנוני מדיניות חוץ וביטחון משלה. היא יכולה לחלוק על עמדותיה של ארצות־הברית וגם להוסיף להן תמיכה, אבל מעל לכול, יש להכיר בה ככוח עולה, מבחינה כלכלית, דיפלומטית וכנראה גם אסטרטגית. בדוח שנכתב בידי הרוב במועצה האירופית ליחסי חוץ ביוני 1997 הוצע להפעיל את השפעתה של אירופה בתקיפות רבה יותר, בשילוב עם האמריקנים, על מנת לכפות את הישראלים ואת הפלשתינים.³⁴ רק לסטר פולק, בדעת מיעוט, ציין כי

"... במשך עשרות שנים השתדלה ארצות־הברית לצמצם את מעורבותם של אחרים, כולל רוסיה והאירופים, בתהליך השלום במזרח התיכון. שיתופם של האירופים בשלב זה, בדו־שיח חדש, עלול להתגלות בעתיד כמזיק, כשם שהזיק בעבר".³⁵

אבל העיקר נשאר בעינו, דהיינו, שכיום יש חלופה לאמריקנים, שאפשר לערער בפניה. נוסף על כך, חברי האיחוד האירופי יכולים לספק נשק וחומרים ביולוגיים וכימיים, בין אם לשימוש כפול ובין אם לא, בדרכים שישפיעו מאוד על כושר הלחימה של מדינות עוינות לישראל.

כעבור קצת יותר משנה, אחרי הגשת הדוח הנוכח של המועצה האירופית ליחסי חוץ, יצא הטיימס בכותרת גדולה: "אסד דורש מהאיחוד האירופי למלא את החלל הריק בתהליך השלום".³⁶ בכתבה נאמר כי בריאיון טלוויזיה הצרפתית הזהיר הנשיא אסד כי "אם לא נשיג

דבר, תפרוץ מלחמה, והיא תתפשט גם למדינות אחרות, במישרין או בעקיפין". גם אם הדברים נכונים, קשה לראות בהם השקפה של צד למשא־ומתן השואף להגיע ליחסי שלום: אלה הם דברי סחטנות וכפייה. אסד העיר עוד כי "לצרפת ולאיחוד האירופי יש זכות, ואפילו חובה, למלא תפקיד. זה לטובת האינטרסים שלהם". לדברי הטיימס, גם העיתונות הסורית השתפכה בשבחים לנשיא שיראק, ואין זה מפתיע. חודש קודם לכן, נאמר בכתבה, אמר שיראק שדמשק "זכאית להחזרת רמת־הגולן". בהצטרפו לדרישותיהן של סוריה ולבנון, תבע שיראק גם שישראל תיסוג מאזור הביטחון בדרום לבנון ללא כל תנאי, למרות שסוריה מסרבת לצאת מכל לבנון ואין לה שם שום עילה הגנתית, בניגוד לישראל. הטיימס התייחס לנוכחותה של ישראל בלבנון כאל "כיבוש דרום לבנון, הנמשך כבר 20 שנה", בלי להזכיר את בעלי־בריתה של ישראל באזור. יתר על כן, העיתון דיווח ששגריר בריטניה בדמשק, בזיל איסטוד, אמר כי "ההחלטה שלנו לשלוח שתיים מהאניות המודרניות ביותר של הצי המלכותי לביקור בלטיקיה נועדה לסמל את נחישות החלטתנו לכונן מערכת יחסי שותפות בין סוריה לממלכה המאוחדת".³⁷

חוסר יכולתה של צרפת לנצל את ביקורו של אסד לתועלת כלשהי זכה לעיון מדוקדק על־ידי פרופ' גירלד שטיינברג, שהדגיש את ההישגים של אסד, וכיצד הצליח לעקוף את הדרישות של האמריקנים.³⁸

מאחר שסוריה סברה שהיזמות האמריקנית אינן מספיקות ורצתה שותף אסטרטגי שיהיה מוכן למלא תפקיד באזור, היא חיפשה שותף כזה ומצאה אותו. דוגמה זו ממחישה את הטענות הכלליות: צרפת ובריטניה הביעו בפומבי את נכונותן להצטרף לתהליך ולהוות משקל־שכנגד להשפעה האמריקנית על־ידי הפעלת השפעה משלהן, ולאחר מכן גם של אירופה כולה. זוהי סוגיה חשובה נוכח העובדה שמדינות ערב סבורות שהאוי"ם מפגין יחס של איפה ואיפה כשהוא מטפל בעירק כפי שהוא מטפל, ואינו נוקט צעדים דומים נגד ישראל, כמו "שמגיע לה", בגלל "היחס הרע" כלפי הערבים הפלשתינים. השר הבריטי לענייני המזרח התיכון הבהיר את הדברים בוועדת יחסי החוץ של בית־הנבחרים, כאשר תיאר כיצד מופעל לחץ על ישראל, ובצדק:

"אין ספק שלתהליך השלום במזרח התיכון יש השלכות ניכרות על סוגיות אחרות. אין ספק שבכל הבירות הערביות שורר תסכול בגלל חוסר ההתקדמות. זוהי הסיבה שאחת העדיפויות הראשונות שלנו בתקופה שאחרי המשבר [בנוגע לעירק] היא להבטיח שתהיה התקדמות בתהליך השלום במזרח התיכון. אחת המטרות של הממלכה המאוחדת, כשהיינו נשיאי האיחוד האירופי, היתה לנסות ולהעניק לתפקידה של אירופה בתהליך השלום הזו מעמד מרכזי יותר ולחפש דרך שבה תוכל אירופה להעלות תרומה משמעותית שתשלים את תהליך השלום ותתמוך בו. שמענו מילים חמות ביותר מהנשיא ערפאת בקשר לתפקידה של בריטניה בתהליך. הבהרנו את עמדתנו פעם אחר פעם, והדעות שלנו הן במידה רבה הדעות המקובלות באזור. ראשית, צריכה להיות היערכות מחדש נוספת וניכרת של הישראלים. שנית, אסור שיעשה שום צעד

שיסכל את התוצאות הסופיות של המשא-ומתן. בתקופת הנשיאות שלנו כבר מתחנו ביקורת על שתי החלטות של ממשלת ישראל להקים התנחלויות חדשות ולהרחיב התנחלויות קיימות. שלישית, צריך להתקדם בעניין הצעדים בוני האמון בשלב הביניים. הפנינו את תשומת-הלב לצורך להגיע להסכם על נמל-התעופה בעזה, על אזור התעשייה בעזה ועל המעבר הבטוח. רביעית, דיברנו על הצורך להתקדם בסוגיית הביטחון. הגשנו לפלשתינים הצעה, שהנשיא ערפאת קיבל אותה בחברון בזמן ביקורי בשטחים הכבושים בינואר, להגיש ייעוץ וסיוע נוספים בענייני הביטחון. זו הייתה הצעה שהממלכה המאוחדת הגישה אותה מטעם האיחוד האירופי. היינו פעילים. אלה הן השלכות על הקהילה הערבית בסוגיה מיוחדת זו, ונהיה טיפשים אם נחיש אותן. אין פירוש הדבר שאין הם מבינים מה טיבו של המשטר בעירק, אבל הם גם רוצים להתקדם בתהליך השלום, כמו שכולנו רוצים".³⁹

ראוי להדגיש ששיקולי הביטחון של ישראל אינם תופסים כל מקום בארבעת התנאים שהוצגו לעיל. צרכיה של ישראל הם דברים שוליים וזניחים יחסית למה שנדרש ממנה. והרי הצלילים העולים מהדגשים הללו בהצהרת ונציה הם שמבהירים את רמת ההמשכיות והרציפות בינה לבין מה שאירופה דורשת עכשיו. שני הדברים תואמים את הדייקנות הבלתי-רגילה של מה ש"תהליך אוסלו" דורש ללא הרף מישראל. יש טעם לפרש את עמדתה של אירופה כך שהיא מתכוונת לאכוף את הוראות אוסלו, מאחר שהאירופים, השואפים למלא תפקיד מרכזי יותר בהגשמתן, רואים את עצמם למעשה כאבות-המולידים שלהן.

אולם הטיעונים מועלים מחדש לעתים קרובות:

2. בהזכירה את ההצהרה שלה בפירנצה... ואת ההצהרה בלוקסמבורג... [המועצה] חוזרת ומאשרת את תמיכתה בעקרונות הבסיסיים של... שטחים תמורת שלום והגדרה עצמית לפלשתינים, על כל הנובע מכך...
5. סוגיית ההתנחלויות שוחקת את האמון בתהליך השלום. ההתנחלויות מנוגדות למשפט הבינלאומי והן מהוות מכשול חמור לשלום...
6. הפיתוח החברתי והכלכלי של הפלשתינים מחייב ביטול מידי של הסגר".⁴⁰

גם הבחירות שנערכו בישראל ב-1996 זכו להתייחסות בצורה המלמדת שרק תהליך אוסלו יכול להביא ביטחון, כאשר למעשה הוא מסכן את הביטחון: "אנחנו ערים למקום המרכזי שתפס נושא הביטחון בבחירות האחרונות שנערכו בישראל. אנחנו משוכנעים שביטחון כל העמים באזור יושג בסופו של דבר רק באמצעות שלום מקיף, צודק ובר-קיימא".⁴¹ הדברים נשמעים כמו איוולת טאוטולוגית. "...מועצת אירופה קוראת לישראל להכיר בזכותם של הפלשתינים להגדרה עצמית, מבלי להוציא מכלל אפשרות הקמת מדינה. בה בעת, היא קוראת לעם הפלשתיני לחזור ולאשר את מחויבותו לזכותה הלגיטימית של ישראל

להתקיים בגבולות בטוחים ומוכרים".⁴² הנה כך מרחיקים האירופים לכת מעבר להחלטת מועצת הביטחון 242 ומשווים את המדינה הפלשתינית לזכותה של ישראל להתקיים בביטחון בגבולות מוכרים. אותה הנימה המפלה המבוססת על תפיסה רדודה ביותר של המציאות, או חזון מעוות במכוון של המציאות, בלטה לעין כאשר מי שכיחן אז כשר-החוץ של אירלנד נאם בפני העצרת הכללית של האו"ם מטעם האיחוד האירופי.⁴³

כל מי שמאמין בזכותם של היהודים לחיות בישיע ובחשיבותו האסטרטגית של השטח, יחלוק על אירופה אם יצדד במדיניות האסורה מבחינה בינלאומית. אפשר למצוא שפע של דוגמאות לצידוד בנקודת-הראות הפלשתינית. וילם בילרץ, מי שמכהן מאז 1994 כראש משרד הייצוג ההולנדי בשטחים הפלשתיניים, טען כי האיחוד האירופי מילא תפקיד בשינוי דעותיהם של ההולנדים בנוגע לסכסוך הערבי-ישראלי, בהשוואה למה שהיה מקובל בהולנד אחרי מלחמת-העולם השנייה ובניגוד לאהדה הדתית כלפי ישראל.⁴⁴

אין זה מפתיע כלל שהאיחוד האירופי, על משאביו הפיננסיים העצומים והשפעתו הפוליטית, משפיע על דעת-הקהל ועל אמצעי התקשורת לטובת הערבים כשהוא תומך בהם בגלוי. מיום שאשי"ף סבר שהוא השיג את תמיכתה של אירופה, אין זה מוזר כלל שמערכת היחסים הזאת נעשתה מקובלת על שני הצדדים. חשיבותה של הצהרת ונציה היא בכך שהיא מהווה בסיס ל"אוסלו" ולמצע הפוליטי של האיחוד האירופי שגובש לאחר מכן. אפשר שהמשמעות של ההצהרה לא בלטה כל-כך לעין ב-1980, אבל כיום צריך לומר בפירוש מה נובע ממנה.

שמואל כץ ציין שיש לפרש את הצהרת ונציה בהקשר של חוסר הנכונות של המדינות שחתמו עליה להרשות למטוסים אמריקניים לתדלק בנמלי-התעופה שלהן בדרכם לישראל, במלחמת יום כיפור, כשהם נושאים אספקה חיונית. הוא רואה בסעיף 5, המציע ערובות, את הסעיף המסוכן ביותר, מפני שמשתמע ממנו שישראל אינה יכולה להגן על עצמה, ועם זאת, דווקא המדינות המציעות את הערובות הן המדינות שסירבו, מרצון החופשי, לבוא לעזרתה של ישראל. מר כץ מפרש את ההצהרה כסימן חולשה של מדינות שממילא לא היה להן משקל רב (כפי שהודו הן עצמן ב-1973).⁴⁵ אבל חשוב לציין שגם אם זה היה נכון אז, אין זה נכון עוד היום.

דייוויד קמחי מקדיש להצהרת ונציה פרק שלם בספרו *The Last Option*,⁴⁶ ומתאר אותה כהצהרה שנתקבלה "בחסות אשי"ף", ואשר נועדה – כמו שאמרה ג'י תאצ'ר – להרחיק את אירופה מארצות-הברית. התמיכה בעמדת הערבים בעניין ירושלים היתה תנאי מוקדם לזכייה בחסדי הערבים ולזרימה בלתי-מופרעת של נפט.⁴⁷ אבל מאחר שהכוונה היתה לעקוף את הסכמי קמפ-דייוויד, ומאחר שסיר (היום לורד) איאן גילמור לא הצליח לקבל את הסכמתו של אנוואר סאדאת למזימה, העניין ירד מעל הפרק. הזימה נכשלה גם בגלל מחלדיו של אשי"ף, בטווח הקצר, אבל בטווח הארוך היתה לה חשיבות ממשית רבה, והיא לא ייצגה את קץ השימוש שעושה אירופה בערפאת, או את קץ השימוש שעושה ערפאת באירופה.⁴⁸

לאחר שישראל קיבלה את עקרונות ההצהרה ואת הצהרות המדיניות שזרמו מאירופה אחרי מדיד ואוסלו,

לבניית זהות ביטחון והגנה אירופית (ESDI) בתוך **נאטו** מכוונת ליישב בין אוטונומיה אירופית רחבה יותר בענייני ביטחון והגנה לבין השמירה על הקשר הטרנס-אטלנטי. היא תעניק "לאירופים השפעה גדולה יותר על קבלת ההחלטות בברית, ותספק לאיחוד ההגנה המערב-אירופי (WEU) את הכלים הדרושים לו לבצע את משימותיו". המטרה ברורה למדי: "התנאי המוקדם הראשון להתקדמות לפי קווים אלה הוא שמדינות אירופה יחזיקו, לפחות בצורה קיבוצית, כוחות ואמצעים מספיקים שיאפשרו להן להצדיק פרופיל בינלאומי סביר".⁵⁶ התפיסה האסטרטגית החדשה של **נאטו** מזכירה במפורש את המזרח התיכון ואת שולי הים התיכון כאזורים שיש להם השלכה על ביטחונה של אירופה.⁵⁷ ואכן, דוח של תאגיד **ראנד** קובע כי אחרי שהדמוקרטיה החדשות במזרח אירופה יצליחו להשתלב באירופה ויתייצבו,⁵⁸

במקום לדחות אותם, נפתחו הדלתות להשפעת האירופים ולתמרוניהם, לאחר שבעבר היו נעולות. ישראל עלתה על דרך שיקפה בדיוק עמדות שהתנגדה להן בעבר בחריפות רבה כל כך, הרסה את העמדות שאימצו מגיניה ותומכיה במשך השנים, והשאירה לה מרחב תמרון מצומצם מאוד מול לחצי האיחוד האירופי ועמדותיו הרשמיות. ההיגיון של אוסלו הוביל אל המקום שהאירופים ניסו לגרור אליו את ישראל מאז 1980. השלמתה של ישראל עם ההצהרה עלתה, למרבה הצער, בקנה אחד עם הגידול בביטחון העצמי ובאחדות של אירופה, ועם הגיאות בשאיפותיה לתפיסת עמדה של עצמה והשפעה עולמית. אורי מילשטיין פירש את כניעתו של יצחק רבין לאוסלו כתוצר של היפוך הביטחון, או חוסר יכולת להנהיג רפורמה בצה"ל, ואבדן עוז הרוח, כולל אבדן האמונה אפילו ביכולת להביס את האויב.⁴⁹ מיגל מורטינוס, הנציג המיוחד של האיחוד האירופי לאזור, אמר **להאריך**:

"...לפעמים אומרים שהאיחוד האירופי הוא 'פרו-ערבי', אבל העובדות מצביעות על ההפך. בשנים האחרונות, יותר ממחצית היבוא של ישראל בא מהאיחוד האירופי (לעומת 23 אחוזים מארצות-הברית), וכ-30 אחוזים מהיצוא הישראלי נשלחו לאיחוד האירופי (לעומת 31 אחוזים לארצות-הברית). יתר על כן, לאחרונה נחתמו בין ישראל לאיחוד האירופי שני הסכמים חשובים: ההסכם לשיתוף-פעולה מדעי וטכנולוגי מ-1996, והסכם הברית מ-1997. שניהם מבליטים את הרצון הפוליטי העז לחזק את הקשרים בין האיחוד האירופי לישראל".

נאטו תצטרך להסיט את תשומת-לבה למקום שבו מצפים אתגרי הביטחון הדחופים ביותר – בשוליה הדרומיים... בהקשר של איהיציבות הגוברת בדרום הים התיכון ובמזרח, האינטרסים הביטחוניים החיוניים של **נאטו** עלולים להיפגע... לפיכך הועלו מספר מרשמים והצעות מדיניות כדי לחזק את היזמות החדשות של **נאטו** בים התיכון ביחד עם שש מדינות הים התיכון שאינן חברות ב**נאטו** אבל שותפות לדרשיח אתה – מצרים, ישראל, ירדן, מאוריטניה, מרוקו וטוניסיה.⁵⁹

מורטינוס ציין אמנם ש"פעילות כלכלית היא שם נרדף לתמיכה פוליטית",⁵⁰ אבל המספרים שהזכיר עלולים גם לשקף יכולת להפעיל מידה רבה של לחץ עוין על ישראל. הסימנים לכך נראו כבר: "ראש-הממשלה מגנה את איומי האיחוד האירופי להטיל חרם", הכריז **הגירוזלם פוסט** במאי 1998.⁵¹ משה ארנס סיפר כי "ראשי הקהילה האירופית היו אמורים להיפגש בשבוע הבא, ועל סדר-היום שלהם עמדה החלטה... להטיל על ישראל עיצומים כלכליים, כהוכחה לאי-שביעות רצונה של הקהילה האירופית ממדיניותה של ישראל כלפי הפלשתינים".⁵² זה היה ב-1990. שתי דוגמאות אלה אינן מספיקות כדי לקבל את טענתו של מר מורטינוס, המנסה להפריך את ההאשמות כאילו האיחוד האירופי הוא פרו-ערבי: אין כל הוכחה לאיום בעיצומים על המשטר המושחת והאכזרי של יאסר ערפאת בגלל כל הפעילויות הלא-חוקיות שלו.⁵³ התיאור הנשמע לאחרונה, כאילו אירופה היא מעין נובע של רעיונות מבריקים לשיתוף-פעולה מתעלם מהמציאות הבסיסית של ההשפעות השליליות של מדיניותה על ביטחון ישראל ועל תביעותיה הטריטוריאליות.⁵⁴ גם המאזן הכלכלי אינו מפלה לטובה את ישראל דווקא, אלא יותר את המצב הפיננסי של האיחוד האירופי.⁵⁵ המחלוקת בין האיחוד האירופי לישראל על סיווג המוצרים מיש"ע מלמדת עד כמה הפוליטיקה והכלכלה קשורות זו בזו.

הנקודה המכרעת היא שמעורבותם של כוחות חיצוניים להבטחת "שלום" ולהבטחת האינטרסים המזוהים של אירופה ו**נאטו** באזור עלולה להטיל את האשמה על ישראל.⁶⁰

המגמות הדמוגרפיות בצפון אפריקה זוהו כמגמות שיגרמו "להגירה גדולה לדרום אירופה במאה ה-21. יהיו לכך השלכות בתחום החברתי ובתחום ביטחון הפנים על מדינות אירופה שאינן ערוכות לקלוט זרמי הגירה גדולים". כבר היום קיימת תלות כלכלית הדדית עצומה, עד כדי כך ש"גם ההתפתחויות בדרום-מזרח הים התיכון עלולות להשפיע במישרין על יציבותן ועל רווחתן של מדינות אירופה החברות בברית, בגלל הפרעות ליבוא אנרגיה ולסחרי". אין ספק שהקשרים הכלכליים בין אירופה למדינות ערב הם קשרים משמעותיים ביותר מבחינה סטטיסטית, וישראל אינה יכולה להציג שום דבר בקנה-מידה דומה.⁶¹ המערב נכנע כבר בעבר ללחצים כלכליים של הערבים, מדינות ערב מביעות תמיכה ב"יעניינים של הפלשתינים", ו**נאטו** והאיחוד האירופי הדגישו היטב שהאינטרסים הביטחוניים שלהם מקיפים את המזרח התיכון ואת צפון אפריקה. בעולם שאחרי המלחמה הקרה ישראל מצטיירת אפוא כמשהו שאפשר לוותר עליו. אחד הדברים המכריעים הוא כי

"תהליך השילוב האירופי הגיע לשלב איכותי חדש – ראשיתו של האיחוד האירופי (EU), שיש לו מדיניות חוץ וביטחון משותפת, ומרכיב ביטחוני אוטונומי ממוסד – 'איחוד ההגנה המערב-אירופי' (WEU), שוק

נימה נוספת, חשובה ביותר, היא השינויים במגמות של **נאטו** ובתפקידו של האיחוד האירופי בתוכו. "הנוסחה

משותף ותכנית להנהיג מטבע אחיד... המדינות האירופיות הבינוניות והקטנות עשו יד אחת במאסטרסכט כדי להפוך למרכז כוח עולמי חדש במאה ה-21.⁶²

זוהי התפתחות שהערבים מודעים לה היטב.⁶³ ישראל חייבת לנתח את פוטנציאל האיום עליה. רובין קוק, שר-החוץ הבריטי, הכריז כי:

"בתקופה שבה היינו נשיאי האיחוד האירופי, הבטחנו תפקיד מרכזי יותר לאירופה בתהליך השלום. עכשיו אנחנו מקיימים פגישות שגרתיים עם שותפינו האמריקנים כדי להשפיע על ההצעות שלהם וכדי לחזק את מחויבותם לעמוד בפני ניסיונות להחליש אותן".⁶⁴

כל הדברים האלה מתיישבים היטב עם השקפותיו של האיחוד האירופי:

"מדיניות ההתנחלויות של ישראל היא הערמה על המשפט הבינלאומי והיא מהווה מכשול חמור לשלום. שוודיה, כמו שאר מדינות האיחוד האירופי, רואה בגדה המערבית וברצועת עזה, וכן ברמת-הגולן ובדרום לבנון, שטחים כבושים. שוודיה סבורה שבהתאם לדיני המשפט הבינלאומי על ישראל לסגת מהגולן, מדרום לבנון ומהגדה המערבית, לרבות מירושלים המזרחית ומעזה... גם לעם הפלשתיני יש זכות להגדרה עצמית, ואנו תומכים בשאיפתכם למעמד מדיני ולריבונות... שוודיה איתנה בדעתה להושיט סיוע מדיני, כלכלי ומוסרי לעם הפלשתיני. מטרת שיתוף-הפעולה שלנו בפיתוח והמדיניות שלנו בדרך כלל היא לתמוך בהקמתה של מדינה פלשתינית דמוקרטית..."⁶⁵

מדינה זו בחיתוליה זכתה כבר לגיבוי פיננסי ומדיני לא מבוטל, גם בלי שטרחה כלל להפסיק את הדברת הלוחמנית שלה או את ההסתה לאלימות נגד ישראל. ובכל זאת, האיום שהיא תהווה בעתיד על ישראל נבחן והובהר היטב⁶⁶ – ומיותר לציין שהאירופים אפילו לא הסמיקו.

שלמה ארגוב ציין כבר ב-1981 שברגע שהאירופים והאמריקנים יגיעו להסכמה ביניהם, נשקפת לישראל סכנה חמורה.⁶⁷ הממשלים של בוש וקלינטון הביאו את ההרמוניזציה הזאת לעולם. הצד הערבי ממשיך אמנם לטעון שארצות-הברית נוטה חסד לישראל, אבל סדרי-עדיפויות מוטעים של ארצות-הברית באזור, והמידה שבה לא השכילה להבין את התועלת הטמונה בישראל כבעלת-ברית אסטרטגית נגד טבעו המדיני של האיסלאם ושאפיות ההתפשטות שלו, הביאו ל"יישור" המדיניות שלה, למעשה, עם מדיניותה של אירופה.⁶⁸ התוצאה של "תהליך השלום" שלהן היתה דמורליזציה של צה"ל.⁶⁹ לאוסלו היו השפעות הרסניות גם על כושר ההרתעה של ישראל,⁷⁰ נוסף על היחלשות אסטרטגית ואבדן יכולת לאסוף מודיעין.

בעוד שפעם היו האירופים מנועים ממילוי תפקיד מרכזי במזרח התיכון, הרי מאז שישראל הסכימה למדיניות שהותוותה בהצהרת ונציה, בכך שהלכה ל"יאוסלו", רצונם של אש"ף ושל תומכיו הערבים הלך והתחזק ונעשה תכליתי. הם גיבשו את "תכנית השלבים" ב-1974, הטרור נמשך, וסוגיות "הפליטים", מדינה פלשתינית מערבית לירדן, ובינאום ירושלים או חלוקתה, הפכו לנושאים "המונחים על השולחן". האינטרסים של ישראל תוארו כאילו הם תלויים בכך ש"ההצגה היחידה בעיר" תצליח: "תהליך" שנפתח ללא כל התייעצות עם מאגר חשיבה או שירות ביטחון כלשהו בישראל, או ניתוח באמצעותם. האירופים מנסים לכבוש לעצמם תפקיד של "אכיפת השלום", באמצעות השקעות כספיות ומדיניות, ורצוי – בתמיכתה של ארצות-הברית, ובאמצעות התשתית של נאט"ו ומוסדות פוליטיים וכלכליים. אוסלו פתחה את הדלת ליישום המדיניות האירופית ולהעמדת ישראל במצב שבו תהיה חסרת מגן. האפשרויות העומדות לרשות ישראל ילכו ויצטמצמו כל עוד תהליך הגימוד הזה יימשך. למרבה הטרדיה, כניעתה של ישראל תסתכם באמת במשחק על סכום אפס – אלא אם כן הוא יופסק ■

הערות

¹ Joel Bainerman and Barry Chamish, "The Peres Gambit", *National Review*, March 7th, 1994, pp. 28-29.

² היומון הנורווגי Dagen ב-4 במאי 1996, חשף מחויבות בת 25 שנה של אישים מרכזיים במפלגת העבודה ששלטה אז בנורווגיה לתמוך בחיסולה של ישראל לטובת "מדינה פלשתינית חילונית ליברלית". הדוח מבוסס על גילויים בספר Slik Jeg Ser Det ("כפי שאני רואה זאת") מאת האקון לי, לשעבר מזכ"ל מפלגת העבודה הנורווגית.

³ סוונה אניילי, שרת-החוץ האיטלקית, "Dall'Italia all'europa" (מאיטליה לאירופה), *La Repubblica*, 29 באוקטובר 1995.

⁴ Golda Meir, 'My Life', 1976, pp. 371-2.

⁵ שם, עמ' 276.

⁶ לפי מספר ראה: "הודעה מטעם הוועדה למועצה ולפרלמנט על סיוע כלכלי של האיחוד האירופי בעתיד לגדה המערבית ולרצועת עזה", שנמסרה כהמשך להצהרת המועצה על השלום במזרח התיכון, 2.10.95.

⁷ להרחבת הנושא, ראה: רחל אהרנפלד, "ערפאת, הכתם העיוור" של העולם", מרכז אריאל למחקרי מדיניות, נייר עמדה מס' 17, 1997. כמחצית מכל מה שניתן לרשות הפלשתינית נלקח על-ידי ערפאת, ו-15 אחוזים מוצאים על רכישת נשק לא-חוקי (שם, עמ' 7).

⁸ Joel Peters, Conference Paper, Summer, 1998, ומקורות נוספים.

⁹ Abba Eban, 'Personal Witness', 1993, pp. 638-9.

¹⁰ טענה שהועלתה על-ידי אלן דיקהוף: "Europe and the Arab World: The Difficult Dialogue", in *Europe and Israel: Troubled Neighbours*, Edited by Ilan Grielsammer and Joseph H.H.H. Weiler, 1988, pp. 276-277.

¹¹ בשנת 2002, אחרי שלוש שנים בהן ישמש מטבע היורו לעסקות גדולות בלבד, הוא יחליף גם את המטבעות הלאומיים ב-11 מדינות: Jeffrey Frieden, "The Euro: Who Wins? Who Loses?", *Foreign Policy*, 112, Fall, 1998, p. 25.

¹² למשל, על-ידי Rodney Atkinson, *Europe's Full Circle Corporate Elites and the New Fascism*, 2nd edn., 1997.

¹³ אניילי, שם.

¹⁴ פיטרס, שם.

Gerald Steinberg "Equality! Liberty! Terror! Opinion", *The Jerusalem Post*,³⁸ International Edition, Week Ending August 1, 1998, p. 13. "אסד הורשה לקיים בפריס מסיבת עיתונאים אך ורק בערבית, והיא היתה פתוחה רק לעיתונאים ערבים, כדי להגן עליו מפני שאלות קשות. כתוצאה מהביקור חזר אסד עם יוקרה מחוזקת ומעמד מקובל הן באירופה והן במזרח התיכון".

³⁹ ד"ר פטצ'י, בנאום לפני הוועדה לענייני חוץ, 24 בפברואר 1998, חקירת עדים (שאלות 20-39).

⁴⁰ סיכומים עבור הנשיאות, 1996, נספח IV: הצהרת מועצת אירופה על תהליך השלום במזרח התיכון, 7 במאי 1997.

⁴¹ הצהרת היו"ר: "לקראת ביטחון ויציבות גדולים יותר, בעולם שישתף יותר פעולה". ועידת הפסטה הכלכלית המערבית ה-22, מסמך מ-11.9.96.

⁴² חלק מהודעה מסי' 84, סיכומי הנשיאות, מועצת אירופה בקרדיף, 15 ו-16 ביוני 1998, תהליך השלום במזרח התיכון.

⁴³ "...אנו קוראים לממשלת ישראל לא להרחיב את ההתנחלויות. המשך הרחבת ההתנחלויות גורמת – יותר מכל סוגיה אחרת – לשחיקת האמון של הפלשתינים בתהליך השלום. היא פוגעת ביכולתן של הרשות הפלשתינית ושל החברה בכללה להתרועע קיצונים ועושי צרות..." מתוך נאום של מר דיק ספרינג, סגן ראש-ממשלת אירלנד ושר-החוץ שלה, ונשיא מועצת האיחוד האירופי, בפני העצרת הכללית של האו"ם, 24.9.96.

⁴⁴ עלי-פי הדוח של המרכז למחקר וללימודים פלשתיניים על הרצאתו של בילרץ, השינויים האלה "יגרמו על-ידי מלחמת אוקטובר 1973 והרס הנפט לאחר מכן, שהיה מעין יריפי בהלם... היה ברור לכל שמדיניות כיבוש ושליטה על עם אחר בכוח אינה יכולה להימשך..." ויליאם בילרץ, "Dutch-Palestinian Relations", יולי 1997, הופיע באתר המרכז הנייל באינטרנט: <http://www.cprs-palestine.org/activity/lecture97/beelaerts.html>.

⁴⁵ Shmuel Katz, "Europe Blows a Kiss of Death", in *Battletruth: The World and Israel*, 1983, pp. 336-340.

⁴⁶ פרק 22, "1980: Europe Joins the PLO", בספרו של דייוויד קמחי, *The Last Option*, 1991, עמ' 266-259.

⁴⁷ שם, עמ' 260.

⁴⁸ כמו שטען ד"ר קמחי, שם, עמ' 266.

⁴⁹ אורי מילשטיין, *תיק רבין – כיצד תפח המיתוס*, 1995.

⁵⁰ *הארץ*, "אירופה ותהליך השלום", 12.2.98.

⁵¹ *ג'רוזלם פוסט*, המהדורה הבינלאומית, 30.5.98, עמ' 24.

⁵² Moshe Arens, "Broken Covenant", 1995, p. 113.

⁵³ כולל תמיכה מפורשת בענייני של האיסלאם וכוונה להבעיר מלחמה. ראה: יוסף בודנסקי, "תהליך השלום של ערפאת", *מרכז אריאל למחקר מדיני*, נייר עמדה מסי' 18, 1997.

⁵⁴ "Europe and the Middle East: New Tracks to Peace?", 14-15 September 1997, the Jaffee Center for Strategic Studies and the Friedrich Ebert Foundation.

⁵⁵ נראה שזו דעתם הכללית של אריה הילמן וצבי זוסמן (עורכים), *אירופה 1992 – מנקודת-ראות ישראלית*, המכון הישראלי הבינלאומי לעיון במדיניות כלכלית שימושית (31), 1992.

⁵⁶ Lluís María de Puig, Chairman of the WEU Assembly, *The European Security and Defence Identity within NATO*, NATO Review, Vol. 46, No. 2, Summer 1998, pp. 6-9 (Web Edition).

⁵⁷ כפי שהוסכם על-ידי ראשי המדינות והממשלות שהשתתפו בישיבת מועצת *נאטו* ברומא, ב-7-8 בנובמבר 1991. המדינה שבהחלטות היתה מידת הפינס על חשבונה של ישראל, כדי שמדינות צפון אפריקה ומזרח הים התיכון יהיו מרוצות.

⁵⁸ *NATO's Mediterranean Initiative: Policy issues and dilemmas*, by Stephen Larrabee, Jerrold Green, Ian Lesser and Michele Zanini. הוכן על-ידי תאגיד *ראנד* עבור משרד-ההגנה האיטלקי, ספטמבר 1997.

Yitzhak Shamir, "Summing Up", 1994, p. 233.

¹⁶ "כוחה של אוכלוסייה להחליט על צורת הממשל שלה ועל יחסיה הפוליטיים", *מילון ציימברס של המאה ה-20*, מהדורה חדשה, 1983, ערך "הגדרה עצמית".

¹⁷ Rachel Ehrenfeld, *Narco-terrorism*, 1990, pp. 68-69.

¹⁸ שם, עמ' 69.

¹⁹ מאוד לא מתקבל על הדעת שהאזכור של "חופש גישה" מתייחס להגבלות שהיו קיימות כשהירדנים שלטו בחלקים מהעיר.

²⁰ למשל: "International Law and the Arab-Israeli Conflict," extracts from *Israel and Palestine – Assault on the Law of Nations*, (1980) by Julius Stone, edited by Ian Lacey, Australia, no date.

²¹ "המערכה נגד ישראל בעצרת הכללית, מאז נשלפה חרב הנפט מנדנה ב-1973, כרוכה בהפרת עקרונות בסיסיים של המשפט הבינלאומי ושל זכויות וחובות המוטלות על מדינות בהתאם לעקרונות אלה. היא היתה כרוכה גם בשינוי מגוחך של עמדות האו"ם עצמו ברבע המאה שקדמה לכך, כחלק משכתוב נרחב ופוסל של ההיסטוריה..." שם, עמ' 14.

²² השווה עם דבריו של Professor William V. O'Brien in "Law and Morality in Israel's War With the PLO", 1991, המציג עמדה מציאותית הרבה יותר למצבה המשפטי של ישראל.

²³ "כישאדם מתאמץ מאוד לרכוש לו מוניטין של שופט אובייקטיבי, הוא עלול לגלות כל-כך הרבה הבנה עד שיצא מגדרו ויזדיק מעשים לא-מוצדקים. אני מעדיף להביא תיאור נכון של אמת מעציבה מאשר להיות סלחני ואהודי", פרופ' יהושפט הרכבי, *'Arab Attitudes To Israel'*, London, 1972, p. 467.

²⁴ הביטוי הלטיני הוא: nullum crimen sine poena, שהוסבר על-ידי פרופ' לואי רנה ברס במאמרו: "Why the Oslo Accords Should Be Abrogated by Israel – A Jurisprudential Memorandum for the New Prime Minister", *The Maccabean*, July, 1996.

²⁵ ראה יוחנן רמתי, "The Dangers to Western Civilization" *Bulletin of the Jerusalem Institute for Western Defence*, Vol. 11, Bulletin 3, September, 1998.

²⁶ Sir Alfred Sherman, "British Foreign Policy", *Bulletin of the Jerusalem Institute for Western Defence*, Vol. 10, Bulletin 4, December, 1997, pp. 1-4. הכותב היה יועצה של גבי תאצ'ר.

²⁷ למשל: על-ידי Hussein Ibish, Media Director, Arab American Anti-Discrimination Committee, Washington, "Occupation vs. 'Psychological Security'", *The Washington Post*, October 10, 1998, P. A22.

²⁸ Hansard Volume 987, Venice Summit Meeting, columns 231-254, 21 June 1, 1980.

²⁹ שם, Column 244 (מר גורסט).

³⁰ שם, Column 242 (מר וולטרס).

³¹ Margaret Thatcher, *The Downing Street Years*, 1993, pp. 90-91. שמשום כך אף אחד לא היה מרוצה.

³² Margaret Thatcher, *The Path to Power*, 1995, p. 476.

³³ Moshe Arens, "Broken Covenant", 1995, p. 113.

³⁴ BBC World Service News, 17 June, 1997.

³⁵ מנהל Lazard Freres & Co. LLC. בעבר היה יו"ר ועידת הנשיאים של הארגונים היהודיים הגדולים. ראה: Aaron Lerner, IMRA broadcast, 18 June, 1997, "Excerpts from U.S. Middle East Policy and the Peace Process", Report of an Independent Task Force Sponsored by the Council on Foreign Relations. Henry Siegman, Project Coordinator.

³⁶ 16 ביולי 1998.

³⁷ האניות, הראשונות שביקרו בסוריה מאז 1950, היו אמורות לארח מספר קבלות-פנים לבכירים סוריים ולהיות פתוחות לציבור. נמקד הצי הסורי היה אמור להעניק עיטורים לימאים הבריטיים.

שהיו בפלרמו, והוסיף כי גם לדברי טוני בלייר בישראל גוברים הקולות שבסופן של השיחות על מעמד הקבע תוקם מדינה פלשתינית.

⁶⁵ דבריו של פייר שורי, השר לשיתוף-פעולה בינלאומי בממשלת שוודיה וסגן שר-החוץ, רמאללה, 27.1.98.

⁶⁶ למשל: מיכאל וידלנסקי (עורך) *Can Israel Survive a Palestinian State?* המכון ללימודים אסטרטגיים ופוליטיים מתקדמים, ירושלים, 1990.

⁶⁷ "מדינת ישראל שתיווצר אם תצליח 'היזמה האירופית', הזוכה לפרסומת רבה כל כך, תחסר לא רק את היכולת להגן על עצמה, אלא גם את הרצון לעשות זאת..." ; Shlomo Argov, 'An Ambassador Speaks Out', pp. 246-247.

⁶⁸ ראה: יוחנן רמתי, "Islam and the U.S. State Department" *Midstream*, June/July, 1995, pp. 48-51. הוא מביא שם שיחה המוכיחה בבירור שהחזרת רמת-הגולן ויהודה ושומרון היתה תוצאה ישירה של רצונה של ממשלת רבין לרצות את האמריקנים.

⁶⁹ יוחנן רמתי, "A Virus Called Lefeatism", *ג'רוזלם פוסט*, 19.11.96: "כדי לנצח במלחמה אנחנו צריכים מטה כללי שיראה בערבים אויבים, ולא ידידים או שותפים. ברגע שזה יקרה, המוטיבציה של הנוער שלנו כבר תסתדר מאלה".

⁷⁰ השווה: E. B. Samuel (pseudonym), "Israel's Demoralization", *Middle East Quarterly*, Volume 5, Number 3, September, 1998, pp. 3-12. המאמר מסתיים בקריאה לממשל האמריקני ללחוץ על הערבים, ובייחוד על הפלשתינים, ולא על ישראל.

⁵⁹ Nicola de Santis, NATO Office of Information and Press, The future of NATO's 'Mediterranean initiative', *NATO Review*, Vol.46, No. 1, Spring, 1998, pp. 32-35, (Web Edition).

⁶⁰ המסמך הנוכח קובע, תחת הכותרת "ניהול משברים ושמירה על השלום", ובמשמעות ברורה למדי עבור ישראל, כי: "יש לחזק גם את שיתוף-הפעולה בשמירה על השלום, בניהול משברים ובפעילויות התומכות בשלום, ולהיעזר בהשתתפותן של מצרים, ירדן ומרוקו בכוח האווים בבוסניה...".

⁶¹ לסעיף זה, ראה את המסמך הנוכח בהערה 59 לעיל.

⁶² חוזה בארוסו, שר-החוץ של פורטוגל: "The Transatlantic Partnership In The New European Security Context", *NATO Review*, Vol. 43, No. 5, Sept. 1995, pp. 3-6, (Web Edition). תומס או'דווייר, "Time to play ball with Europe", *ג'רוזלם פוסט*, המהדורה הבינלאומית, 23.5.98, עמ' 20.

⁶³ "בהתחשב ביחסים הכלכליים בין האיחוד האירופי לישראל, אירופה יכולה להפעיל השפעה עצומה על ישראל. עליה לנצל אפוא חלק מהשפעתה: ולהפעיל לחץ של ממש על ממשלת הליכוד... כדי לשכנעה שאם היא תמשיך לכבש את תהליך השלום, היא תיאלץ לעמוד לא רק מול הפלשתינים וערפאת אלא גם נגד קהילה בינלאומית שקצה נפשה מכל העניין": אסים חמדן, בעל טור בכיר, "A role for Europe in the Middle East", *Arab News*, January 2, 1997, Jeddah, Saudi Arabia, web site: 'http://www.arab.net/arabview/articles/hamdan7.html'.

⁶⁴ "Keeping Hope Alive", נאומו של רובין קוק, שר-החוץ הבריטי, לונדון, 9.7.98. קוק אמר שמעמדו של נביל שעת' הוא כמעמדם של כל שרי-החוץ